

(इंग्रजीत टंकलिखित न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

[1996] 3 S. C. R. 823

श्रीमती गोवारम्मा इतर

- वि. -

लाओ-कम-मंडल महसूल कार्यालय भाग १ जिल्हा रंगारेड्डी

22 मार्च, 1996

[मा. न्यायमूर्ती के. रामास्वामी आणि जी. बी. पटनायक]

भूमि संपादन कायदा, 1894 :

कलम 4,6,23 (1 ए), 23 (2), 28 - भूसंपादन - जमिनीचा ताबा - 5.6.1986 रोजी घेण्यात आलेला - भूमि संपादन अधिकाऱ्याने 25.5.1990 रोजी दिलेला निवाडा - पूर्वीच्या अधिसूचनेनुसार संपादन केलेल्या जमिनीसाठी दिलेल्या नुकसानभरपाईच्या आधारे निर्धारित केलेली भरपाई, दोन अधिसूचनांमधील कालावधी लक्षात घेऊन - वैध मानला गेला - मुख्य रस्त्यावर असलेल्या जमिनीसाठी आणि विकसित क्षेत्राला लागून असलेल्या जमिनीसाठी जास्त नुकसानभरपाई निश्चित केली जाते- पात्र असलेल्या जमिनींचे संभाव्य मूल्य लक्षात घेऊन डी 23 (1-ए), 23 (2) आणि 28 कलमांतर्गत दावेदार लाभ घेण्यास हक्कदार .

दिवाणी अपील न्यायाधिकरण: : दिवाणी अपील क्र. 7033-34/1996 ई .

ए. एस. क्र. 2030 आणि 2597/1992 मधील आंध्र प्रदेश उच्च न्यायालयाच्या दिनांक 8.9.93 रोजीच्या निकाल आणि आदेशावरून.

अपीलकर्त्यासाठी - आर. वेणुगोपाल रेड्डी, एस. विजय कुमार, राणी छान्ना, शेषगिरी राव आणि मोहन राव.
प्रतिवादींसाठी - जी. प्रभाकर.

न्यायालयाचा पुढील आदेश देण्यात आला .

रजा मंजूर.

भूमि संपादन कायदा, 1894 च्या कलम 4 (1) अंतर्गत अधिसूचना (थोडक्यात, 'कायदा') जी 29 ऑगस्ट 1989 रोजी प्रकाशित करण्यात आली होती, ज्यामध्ये आंध्र प्रदेश राज्यातील रंगा रेड्डी जिल्ह्यातील पारगी शहरातील 9 एकर 25 गुंटा जमीन सार्वजनिक हेतूसाठी, म्हणजे दुर्बल घटकांना घरांची जागा उपलब्ध करून देण्यासाठी संपादित करण्यात आली होती. पूर्वीच्या अधिसूचनेनुसार 5 जून 1986 रोजी जमिनीचा ताबा घेण्यात आला होता, जी निवाडा देण्यात अपयशी ठरल्यामुळे कालबाह्य झाली होती. भूमि संपादन अधिकाऱ्याने 25 मे 1990 रोजी दिलेल्या निर्णयात काही जमिनींच्या बाबतीत प्रति एकर 7,500 रुपये नुकसानभरपाई, इतर जमिनीच्या बाबतीत प्रति एकर 15,000 रुपये आणि याव्यतिरिक्त रु. 5,000 विहिरीसाठी मंजूर केले. कलम 18 अंतर्गत दिलेल्या संदर्भानुसार, विकाराबादच्या दुय्यम न्यायाधीशांनी 12 फेब्रुवारी 1992 रोजी दिलेल्या आपल्या निर्णयात आणि आदेशात नुकसानभरपाई रु. 36 प्रति चौरस यार्ड निश्चित केली. त्यांनी विहिरीचे मूल्य रु. 18, 100 निश्चित केले. राज्य सरकार आणि दावेदार दोघांनीही उच्च न्यायालयात याचिका दाखल केल्या. अपीलांच्या तीन वेगवेगळ्या संचांमध्ये, वेगवेगळ्या विभागीय खंडपीठांनी त्या न्यायालयाच्या विद्वान एकल न्यायाधीशाच्या निशाणी ए - २ मधील निर्णयाचे पालन केले ज्यामध्ये रु. 11 प्रति चौरस यार्ड कपातीनंतर नुकसानभरपाई म्हणून निर्धारित केले गेले आणि ते वेळेच्या विलंबामुळे प्रमाणानुसार रु. 22 प्रति चौरस यार्ड वाढवले गेले. त्यानुसार राज्याचे अपील मंजूर करण्यात आले आणि ए. एस. क्र. 2030/92 आणि ए. एस. क्रमांक. 2597/92 दिनांकित 8.9.93 आणि ए. एस. मधील आणखी एक निकाल क्रमांक 2024/92, 2028/92, 1662 आणि 1663/93 आणि ए. एस. क्रमांक. 2029/92 आणि 2598/92 दिनांकित 16.9.93 मध्ये दावेदारांचे अपील फेटाळण्यात आले. अशा प्रकारे विशेष रजेद्वारे हे अपील केले जातात.

उच्च न्यायालयाच्या विभागीय खंडपीठांनी स्वीकारलेला युक्तिवाद कायद्याने योग्य नाही, असा युक्तिवाद अपीलकर्त्यांची बाजू मांडणारे ज्येष्ठ वकील आर. वेणुगोपाल रेड्डी यांनी केला. विद्वान वकिलानुसार, निशाणी ए - ३, ए - ४ आणि ए - ५ अंतर्गत निकालांमध्ये समाविष्ट केलेल्या जमिनी व्यतिरिक्त. ए-2 नुकसानभरपाईच्या निर्णयासाठी तुलनात्मक आधार देखील प्रदान करते. त्यातील अधिसूचना 1976 ते 1982 या कालावधीत जारी करण्यात आल्या होत्या. नुकसानभरपाईचे वेगवेगळे उच्च दर उच्च न्यायालयाने याचिकांमध्ये मंजूर केले आहेत. त्यामुळे विभागीय खंडपीठाने फक्त निशाणी ए - २ वर केवळ आधार म्हणून अवलंबून राहणे आणि नुकसानभरपाई प्रति चौरस यार्ड 22 रुपयांपर्यंत कमी करणे योग्य नव्हते. या प्रकरणात निशाणी ए - 1 म्हणून चिन्हांकित केलेला स्थळ आराखडा त्याने

आपल्यासमोर समोर ठेवला आहे. सर्वेक्षण क्रमांक 18 असलेली जमीन सर्वेक्षण क्रमांक 24/2 असलेल्या जमिनीला लागून असल्याचे दिसून येते. जे निशाणी ए - २ अंतर्गत संपादनाचे विषय आहेत. निशाणी ए - २ अंतर्गत अधिसूचना हि 13.4.1979 दिनांकित होती. उच्च न्यायालयाच्या विद्वान एकल न्यायाधीशांनी जमिनीची स्थिति आणि विकासाचा विचार केल्यानंतर, नुकसानभरपाई ही विकासात्मक शुल्काच्या नुकसानभरपाईच्या 50 टक्क्यांपर्यंत कमी केली आणि नुकसानभरपाई रु. 11 प्रति चौरस. yd. निर्धारित केली. तो आदेश अंतिम झाला आहे. त्यामुळे, विभागीय खंडपीठाने योग्यरीत्या त्या निर्णयावर विश्वासून आणि निशाणी ए - 2 अंतर्गत अधिसूचनेच्या तारखेदरम्यानचा कालावधी आणि या प्रकरणांमधील अधिसूचनेची तारीख लक्षात घेऊन प्रमाणात नुकसानभरपाई वाढवली आहे आणि बाजार मूल्य रु. 22 प्रति चौरस यार्ड योग्य वजावटीनंतर कायम केली आहे. निशाणी ए - 3 आणि निशाणी ए - 4 अंतर्गत जमिनी या सर्वेक्षण क्रमांक 18 मध्ये समाविष्ट केलेल्या जमिनीपासून खूप दूर आहेत. त्यामुळे त्या निकालांवर अवलंबून न राहण्याचा उच्च न्यायालयाचा निर्णय योग्य होता. त्यामुळे, आम्हाला असे आढळले आहे की अपीलांच्या पहिल्या संचात समाविष्ट असलेल्या जमिनीच्या बाबतीत आणखी वाढ करण्याचे कोणतेही कायदेशीर समर्थन नाही. परंतु सर्वेक्षण क्र. 271/2, 272/2 आणि 276/2 मधील जमिनीच्या संदर्भात विचार करता आम्हाला असे आढळले आहे की समान नुकसानभरपाई रु. 22 प्रति चौरस यार्ड देण्याचे समर्थन नाही. ही जमीन मुख्य रस्त्यावर आणि विकसित क्षेत्रात असल्याचे दिसून येते. जरी विद्वान ज्येष्ठ वकिल श्री. आर. वेणुगोपाल रेड्डी, यांनी निशाणी क्रमांक A - 3 व Ex . A - 4 च्या बाबतीत न्यायालयांच्या निकालावर भर दिला, नुकसानभरपाई निश्चित करण्यासाठी ते कोणताही तुलनात्मक आधार देतात असे आम्हाला आढळत नाही. परंतु लक्षात घेण्याजोगा एक महत्त्वाचा घटक म्हणजे भूमि संपादन अधिकाऱ्याने स्वतः सर्वेक्षण क्र. 18 आणि 20 मध्ये समाविष्ट असलेल्या जमिनींमध्ये फरक केला. @रु. 7, 500 नुकसानभरपाई देताना, त्यांनी या जमिनींना दुप्पट दर दिला होता, म्हणजे रु. 15, 000 प्रति एकर. दुसऱ्या शब्दांत, त्याने या जमिनीचे संभाव्य मूल्य विचारात घेतले होते. हे दिसून येते की जरी शेजारच्या भागात आंशिक विकास वगळता फारसा विकास झाला नसला, तरी ही जमीन मुख्य रस्त्यावर वसलेली असल्याने आणि विकसित क्षेत्राला लागून असल्याने, तथ्ये आणि परिस्थितीनुसार, आम्हाला वाटते की रु. 30 प्रति चौरस. yd. असा एक समान दर असावा .

त्यानुसार, अपील आणि एस. एल. पी. (क) क्र. 14244-14245 आणि 14686-ई 14687/94 फेटाळले जातात आणि अपील आणि एस. एल. पी. (क) क्र. 16244-16247/94 मान्य केले जातात. आणि सर्व जमिनीच्या बाबतीत बाजार मूल्य रु. 30 चौरस यार्ड निश्चित केले जातात . दावेदारांना कायद्याच्या कलम 28,23 (2) आणि 23 (1-अ) अंतर्गत वाढीव मोबदला, व्याज आणि अतिरिक्त रक्कम 9

टक्के दराने एका वर्षासाठी आणि त्यानंतर 15 टक्के दराने, ताब्यात घेण्याच्या तारखेपासून निवाड्याच्या तारखेपर्यंत लाभ मिळण्याचा हक्क आहे. खर्च नाही.

R. P.

अपील क्र. 7033-34/96,6952-53 फेटाळले जातात
आणि अपील क्र. 6948-51/96 मान्य केले जाते .

अस्वीकरण

"या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याचा/तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरिता वापर करता येणार नाही. तसेच, इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणीकरिता वैध मानला जाईल".

अस्वीकरण

"या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याचा/तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरिता वापर करता येणार नाही. तसेच, इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणीकरिता वैध मानला जाईल".

